

СЕКЦІЯ «УКРАЇНОЗНАВСТВО»

УДК 39:904:7.031.2(=161.2)

Дедков М. В.¹, Шаповалов Г. І.²

¹ канд. іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² д-р іст. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ПОВЕРНЕННЯ ПЕРУНА: ДО ПИТАННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ІВАНКОВЕЦЬКИХ ІДОЛІВ

У 1950–1952 роках експедиція Інституту археології АН УРСР вперше дослідила святилище і поселення черняхівської культури на території села Іванківці Новоушицького району Хмельницької області. Саме тоді було відкрито три ранньосередньовічні язичницькі скульптури, які отримали назву «Іванковецькі ідоли». Зараз вони є окрасою колекції кам'яних ідолів, що експонуються в дворикі «Музею старожитностей» Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника.

На думку мистецтвознавця Р. Забашти, ці ідоли є «одними з кращих за художніми якостями зразків давньослов'янського культурного мистецтва». Саме цей дослідник першим вказав на присутність в образах іванковецьких ідолів антично-римських рис, популярного у варварському середовищі, Геракла/Геркулеса з його палицею. Варто до цього додати, що на монетах Боспорського царства у I ст. до н. е. – I ст. н. е. карбувалися монети із сталою композицією у вигляді горита з луком, палиці зі шкурою лева і тризуба, які символізували цього героя. На окремих монетах зустрічаються зображення боспорських царів, що нагадують фігури бога Посейдона. Адже зображені вони стоячими на повний зріст і з божественним тризубом в руці. Так, на монеті царя Савромата II його бюст в профіль викарбовано на аверсі, а на реверсі він зображений таким що стоїть із палицею Геракла у правій руці і з тризубом Посейдона у лівій.

Перші дослідники ідолів вказують на те, що на одній із скульптур «здається, є зображення, що нагадують «знаки Рюриковичів»», тобто тризуб. У 1950 – 1952 роках, коли на території України ще відбувалися жорстокі бої між вояками УПА та радянськими частинами НКВС, ніхто із дослідників не міг по іншому описати цей знак. Нещодавно дослідниця С. Смірнова виявила зображення ще одного тризуба вже на іншому ідолі.

Дискусія щодо датування унікальних скульптур та їх ідентифікації триває вже багато років. На нашу думку, вона буде успішною лише у разі залучення всього масиву дотичних до теми джерел, пов'язаних із

виникненням у праслов'янському язичництві культу бога грози і блискавки Перуна. Адже сучасні зарубіжні дослідження переконливо довели зв'язок між зображеннями головних богів грози озброєних блискавками у вигляді потрійного вогню (III – II тис. до н. е.) з пізнішими символами влади у вигляді тризубих жезлів з царських поховань (VIII – VII ст. до н. е.) та тризубими символами головних античних богів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Забашта Р. Скульптура слов'ян-язичників і художня традиція античного світу (до проблеми історико-культурної сув'язі) // Студії мистецтвознавчі. – Київ : ІМФЕ НАН України, 2009. № 3(27). С. 20-39.

2. Смірнова С. Іванковецькі ідоли: проблеми та перспективи дослідження // «Археологія & Фортифікація України». Збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції / [редкол.: О. О. Заремба (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А., 2018. С. 92-98.